

voda je věčně v pohybu, chodit po dně mezi vraky se občas podobá divokému tanci. Ale nejsou jen pastí přírody...

Jedna z úvodních scén Prokopova dokumentu připomíná partyzánské manévry. Na palubě pušky a těžké kulometry, záběry na hladinu zachycují spršky vody zdvižené cvičně vystřelenými salvami. Zatím jen tak, ale kdo ví, co by mohlo být. Kromě týmu Roberta Stenuita, námořníka a filmaře Prokopa se na Scorpiu pohybovali i najatí muži, kteří se živí tím, že umějí zacházet se zbraněmi.

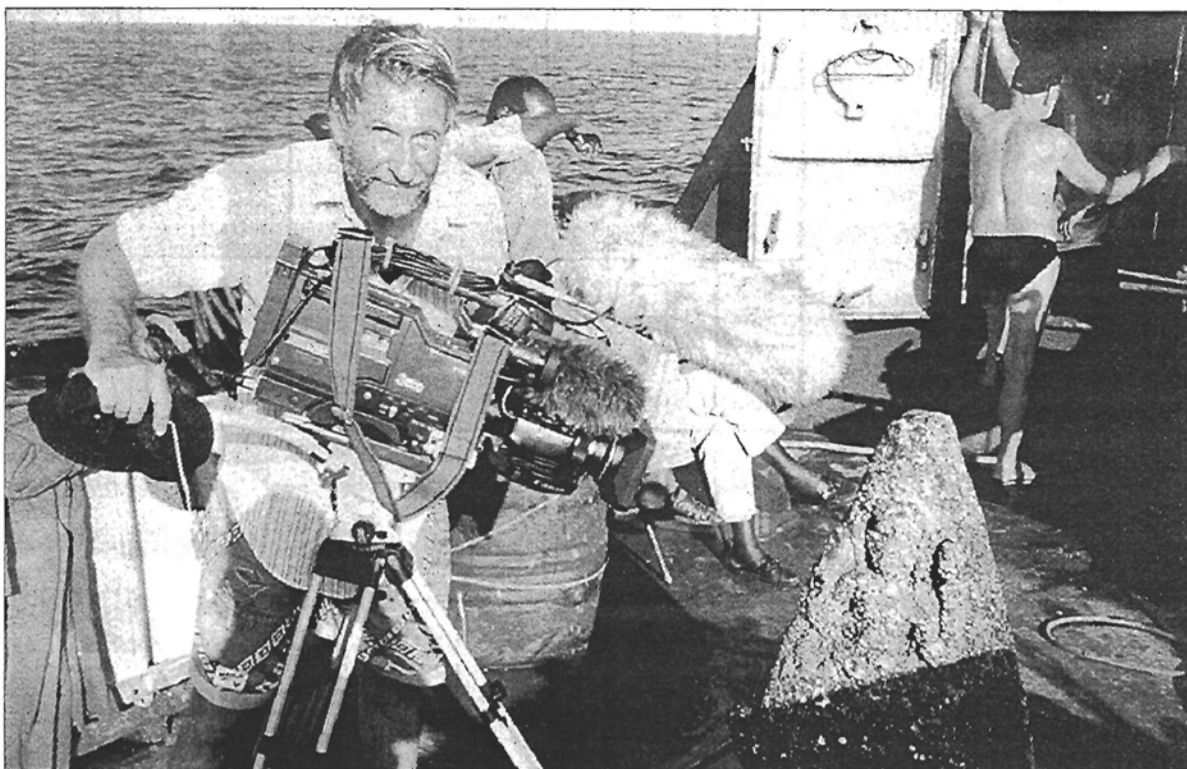
„Vody u somálských břehů jsou jedním ze dvou míst na světě, na kterých vás dneska nepojistí žádná pojistovna. Když jsme vloni na podzim jeli Mekong hledat, měli jsme v rukou vskutku povzbuzující zprávy: jen za první půlrok tu Námořní úřad OSN napačil dvacet ozbrojených pirátských útoků, při nichž třicet lidí přišlo o život.“ Dalo se předpokládat, že posádka bílých mužů, štárajících na dně, vzbudí zájem, protože potopená loď rovná se poklad, s největší pravděpodobností zlatý. Naštěstí se během pobytu Scorpiu u Guardafui objevil na obzoru jediný podezřelý škuner, který sám zase zmizel. Rybáři? Piráti? Pocit, že by se taky nemuseli do Evropy vrátit,

provázel hledačský tým od prvních do posledních dnů.

Obchod

S jistou nedůvěrou hleděli na posádku Scorpiu i Somálci z pobřežního kmene, se kterým měl Stenuit uzavřenou smlouvu o ochraně před piráty a podílu na zisku. Mekong totiž neleží v mezinárodních vodách, ale v místech, která patří tomu, komu patří i pobřeží. Výměna části zisku za bezpečnost lidí tu má navíc svou vlastní tradici. Dříve se zhusta stávalo, že trosečníci, kteří přežili ztroskotání lodí, skončili v hrncích místních divokých obyvatel. Proto uzavřel v minulém století adenský guvernér s pobřežními Afričany džentlmenkou dohodu: co se týká, je jejich, lidé mohou jít.

Smlouva mezi Stenuitem a Somálci vycházela do jisté míry z této zvyklosti a Belgičan jasně řekl, jaký poklad ve vraku Mekongu hledá. Přesto domorodci střežili, co přichází ze dna na palubu, navíc se poněkud výhrůžně přihlásil i sousední kmen, který si taktéž činí nároky na příbřežní panství, a tedy i podíl ze zisku. Přimočará místní mysl nemohla pochopit, proč se někdo trápí v hlubině kvůli pár kusům otesaných kamenů, a trpělivě čekala,

Karel Prokop, původně z pražských Vršovic

kdy zachytí pravdu: lesk zlata a drahých kamenů.

Nestalo se, z vody vstupovali jen asijsí bohové a i to jednoho dne skončilo. Stenuit splnil svoje poslání. Karel Prokop odletěl do Paříže s natočenými filmy, Scorpio ještě nedobrovolně strávil krátký čas u somálských břehů jako zajatec znesvářených kmenů a pak i on dorazil do Evropy. Sochy přišly do rukou restaurátorů, Belgičan začal rekapitulovat.

Konec povýtce lidský

Karel Prokop šel s kamerou Stenuitoovi důsledně v patách, protože chtěl natočit příběh-dokument. O hledači pokladů, o sochách, o klukovském

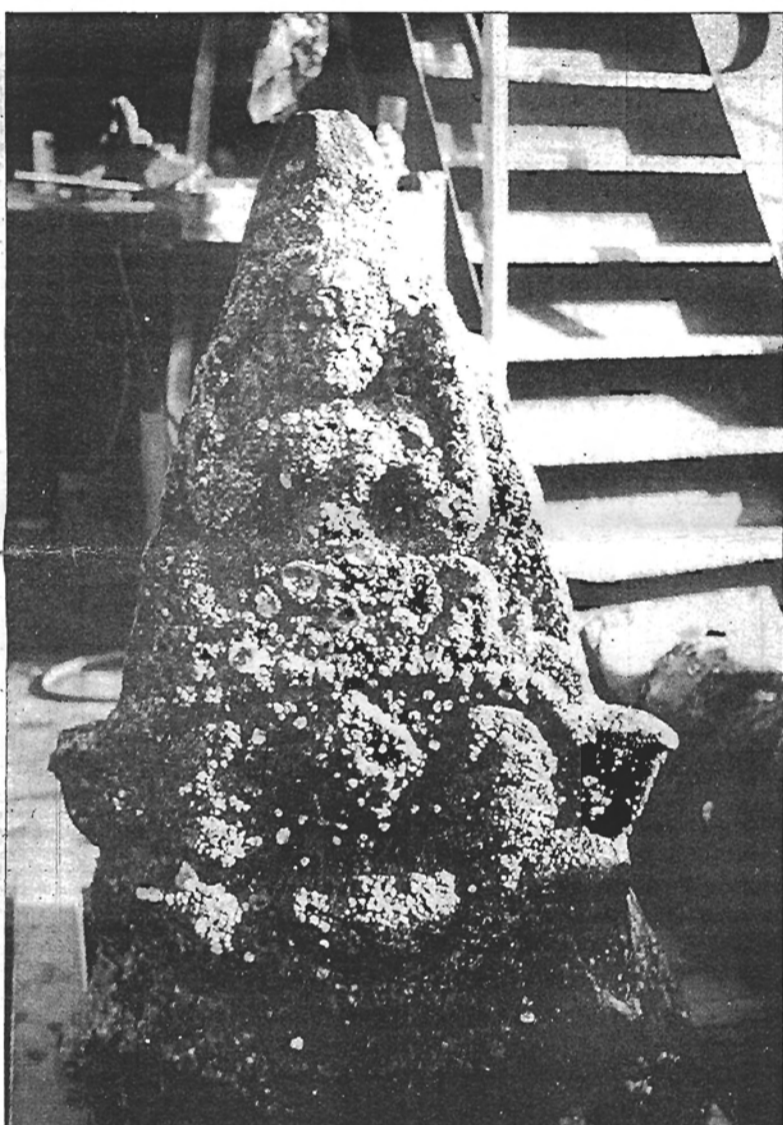
dobrodružství zralých mužů. Provázel Belgičana nejen pod vodu, ale i po knihovnách a archívech, dokonce v momentech, kdy už se zdálo, že akce je ve finále, kotva zdvižená a nová historie tisíciletých soch uzavřená.

Podle dochované dokumentace měl Mekong vézt ze Saigonu dvacet kousků, ale tolik jich Stenuit ani po podrobném a vytrvalém pátrání ve vraku nenašel. V hledání tedy pokračoval na evropském kontinentě, protože bylo zřejmé, že část zásilky poslal doktor Morice jinou lodí. V muzeu v Lyonu zbývající sochy skutečně objevil. Zastrčené v koutech s nápisem „Objekty neznámého původu“. Redi-

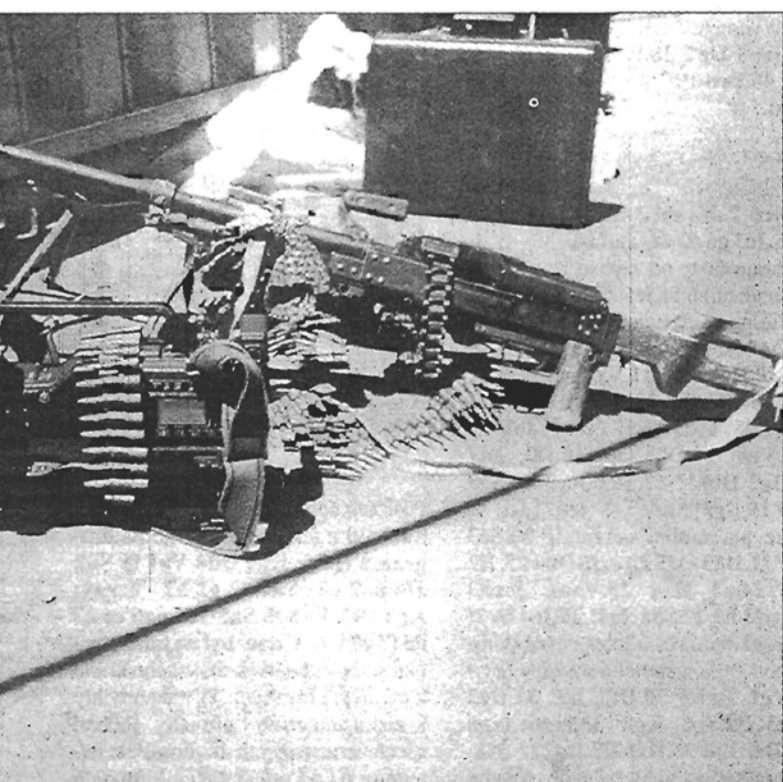
tel muzea připustil, že je našli kdesi ve sklepech.

„Stáli jsme před nimi s paradoxními pocity,“ uzavírá vyprávění Karel Prokop. „Tři měsíce jsme se potápěli v zóně, kde je válečný stav a řadí piráti, riskovali jsme svoje krky a Edwardsovy miliony, protože Stenuit správně tušil, kolik kamenné sochy znamenají. Hledači pokladů vědí leckdy víc než renomovaný historik, a tady byl důkaz. To, co dva samoukové, Albert Morice a Robert Stenuit, dokázali ocenit, lyonské muzeum postavilo ke dveřím na hajzlík, vedle požárního hydrantu. Lepší pointu k filmu bych si nevymyslel.“

Foto archiv Karla Prokopa

Sedý hrubý kámen, nikde stopy zlata. Přesto poklad...

somálských břehů ano

Má rád, když už není cesty zpět

Jen pozorovat je málo, říká dokumentarista Karel Prokop

Mluví česky, protože se do toho jazyka narodil. Točí francouzsky, protože tak činí déle než půl života. Jako režisér od Seiny získal několik prestižních cen na festivalech dokumentárních filmů, ale základy práce za kamerou dostal v Čechách.

V pětadesátém roce - tehdy jako posluchač FAMU - odjel Karel Prokop do Francie na tříměsíční studentskou stáž, kterou si s pocitem životní šance prodloužil na rok. Psala se ovšem ještě tvrdá léta, československé úřady velkou volnost netrpěly a mládence přivolaly zpátky. Důvěřivě se vrátil, vyřídil si povolení k dalšímu vycestování. Místo na letišti v Ruzyni skončil na podobné adrese, ale kousek vedle - za vězeňskou branou. Obviněn z velezrady, protože jeho pařížské kontakty, mimo jiné s Pavlem Tigridem, nebyly shledány žádoucími.

Z absurdní vyšetřovací frašky nakonec vyšel pro nedostatek důkazů beztretně, ale půl roku za mřížemi ho naladilo silně emigrantsky. Po čase se mu zdařilo znovu vyjet a tentokrát věděl, že se nevrátí.

Začínal ve francouzské televizi jako děvče pro všechno, chytil se v režii zpravodajství, pak přešel k dokumentům, ve kterých si časem vybudoval slušné jméno.

Klaustrofobické vzpomínky na vězeňských šestnáct metrů čtverečních v něm vyvolaly posedlost prostorem a svobodou. S kamerou projel exotická místa světa, točil poušť, ale především moře, vodu, vodu...

Za první větší vydělané peníze si koupil plachetnici a začal závodit. Díky těmto kruhům se kdysi dostal

i na loď Herberta von Karajana a podařilo se mu o dirigentovi natočit film. Seznámil se s Jacquesem Cousteauem a vstoupil na palubu jeho Calypsó. Pohyboval se mezi Pygmeji, setkal se se žraloky, natočil první podmořskou detektivku v historii francouzské televize.

„Nejsem dokumentarista, který stojí za kamerou a pozoruje. Účastním se věci, o kterých točím. Navíc mě na FAMU vychoval hraný film a dneska jeho postupy využívám v dokumentu. Pracuji s pevnou dramaturgií, chci, aby můj film byl příběh.“

Nepovažuje se za hazardéra, ale přiznává, že občas mu jde o krk.

Když točil se Stenuitem hledání potopeného Mekongu, pohybovali se kolem výpravy Somálci z pobřežního kmene, kteří Prokopovu dokumentaristickou duši velmi vzrušovali. „Byl to zvláštní vztah, plný opatrnosti. Neuměli anglicky ani francouzsky, domluva s nimi byla prabídná, těžko člověk tušil, co se za těmi temnými čely odehrává. Ale když mě jejich velitel pozval na návštěvu do vesnice, cítil jsem se velmi poctěný a nalomený. Jistě, byl to risk. Přišel dokonce za mnou člen naší posádky a varoval, že se Somálci vyptávali, nakolik jsem ve Francii ceněný režisér. Patrně kalkulovali s výkupným.“

Přesto sbalil kameru, nastoupil na jejich člun a jel. Jako host muže, který byl evidentně pánem kraje, protože měl nejsilnější kanon.

„Choval se ke mně velmi vstřícně a pohostinně, za pár hodin jsme byli - řekněme - kamarádi, kteří si plácali po zádech a družně žvanili, ačkoliv ani jeden neměl tušení, co ten druhý říká. Nakonec mi jako důkaz největší úcty a přátelství osobně donesl mísu nudlí, což byl dar cennější, než cokoliv jiného. Takřka každý chlap tu měl

těžký kulomet, ale strčit do hrnce nebylo co. Viděl jsem chudobu, jakou těžko potkáte někde jinde, ti lidé doslova umírají hladu, a není to jen válkou. Cosi podobného jsem zažil už mezi Pygmeji. Exotické a ztracené kouty světa civilizovaného člověka vždycky dráždily, ale pokud se do nich nedostane, nepochopí, co tam ve skutečnosti najde. Kdo řekl, že primitivní život je krásný, neví, o čem mluví. Je strašný, plný šokujícího nedostatku a hladu. Možná bída pod sluncem vypadá líp, ale je stejná, jako v rozblácených městských slumech. Navíc najet na způsob života divochů z džunglí nebo lidí z pouští je nemyšlitelné pro člověka s kulturní tradicí v těle.“

Libuje si v momentech, za kterými už není návrat zpátky a člověk musí jít jen dopředu. Když utíkal z Prahy, roztrhal za hranicemi svůj pas. V Paříži si změnil původní příjmení Zámečník (které Francouz nevypraví) na Prokop. Nikdy mu neseděla nostalgie emigrantů, a tak je prostě nevyhledával.

Přesto se mu minulost nikdy nepodařilo odříznout. Jako dokumentarista dále těží z toho, že na východ od Francie je země, kterou důvěrně zná. Dvalet po emigraci připravil film, lakonicky nazvaný *Praha 48-68-88, historie jedné lidové demokracie*. O pět let později točil na hranicích Moravy a Slovenska minuty, kdy se republika rozpadala. Vloni získali v Itálii cenu Leonarda da Vinci jeho *Uprchlíci životního prostředí* - paralela mezi starými islámskými městy, která v Africe ustupují před pískem pouště, a českými Libkovicemi, vytlačovanými důlními rypadly. V tu chvíli už dokončoval další úspěšný film o Franzi Kafkovi. Téma, které dříve či později dolehne snad na každého, kdo se nějak dotkne Prahy. hom

Návrat utopených bohů

Klukovské dobrodružství zralých mužů

„Když jsme z vraku vytáhli první sochu, díval jsem se na ni objektivem kamery. Stála na písku dna a po tváři jí běhalo slunce, které probleskávalo vodou. Chvilí se zdálo, že se usmívá...“

Marie Homolová

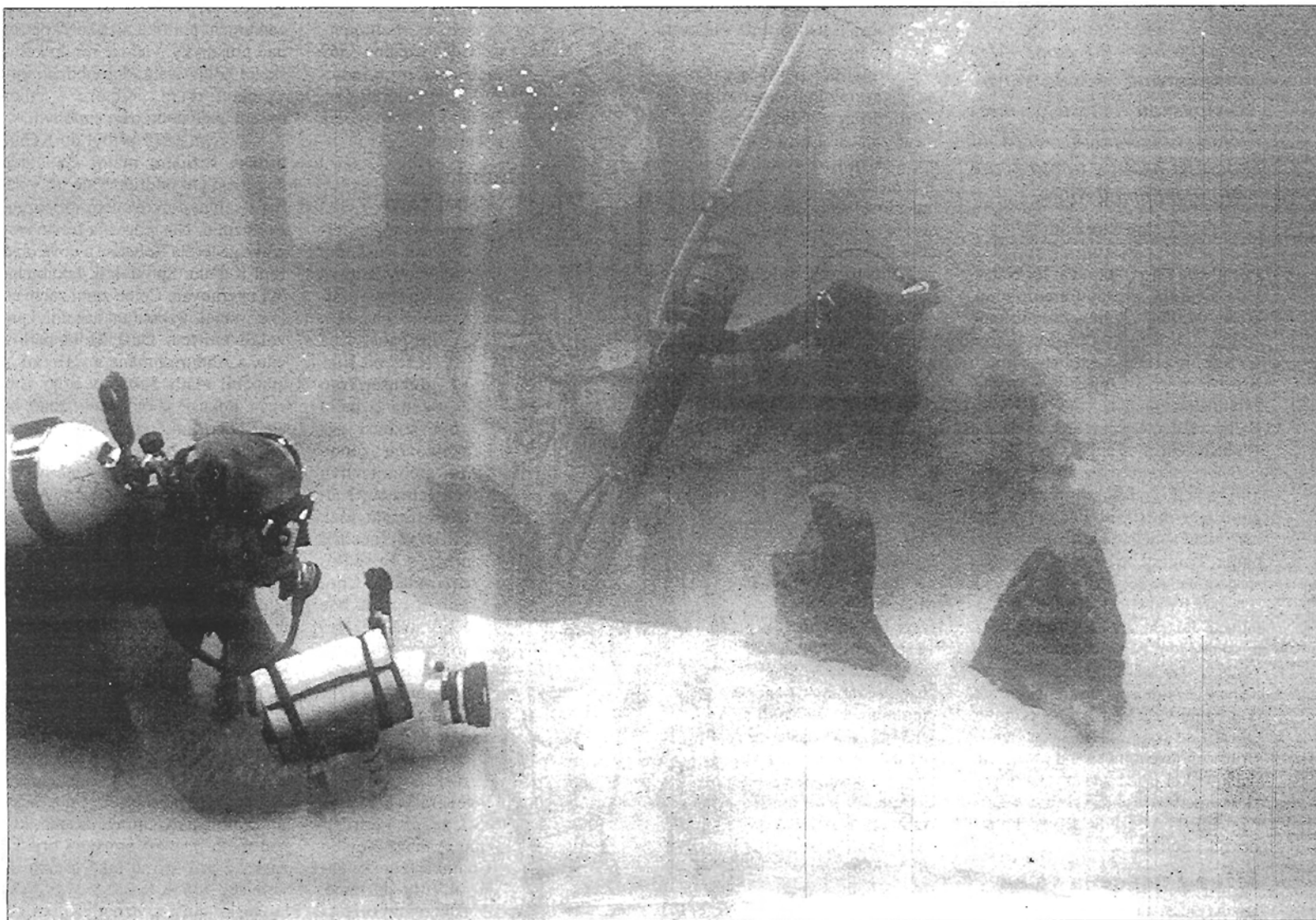
Ten, kdo podmořské filmařské nádobíčko držel v ruce, byl francouzský filmař českého původu Karel Prokop. „Fascinující zážitek mě dostal mimo čas a prostor. Kdesi pořád existovala Paříž, žena, děti, normální život, ale tady přede mnou stály sochy, které kdosi před tisíci lety vytesal a kdosi jiný našel a poslal přes moře. V něm pak zůstaly dalších víc než sto let. Byl jsem jeden z prvních, kdo si na ně znovu sáhnul.“

Odkaz moudrého doktora

V roce 1874 objevil koloniální lékař a amatérský archeolog Albert Morice v džunglích francouzské Indočíny zcela neznámý chrám z dávného období říše Čamp. Rozpadlý, zdevastovaný zubem času i lidskou rukou, neboť když nastupuje nová ideologie, staří bohové padají. O ty, které našel doktor Morice, nikdo nestál už pár století. Rozhodl tedy: zabít a přestěhovat do Evropy, zachránit.

Podle dochované dokumentace naložil dvacet soch na parník Mekong, s nímž v roce 1877 kamenné božstvo vyplulo Indickým oceánem směrem na Zanzibar a od něj podél černého kontinentu vzhůru k Rudému moři. Tehdy už rok otevřeným Suezským průplavem hodlal Mekong dosáhnout Evropy.

Plavba, plánovaná na dva týdny, předčasně skončila u somálských břehů, na místě trefně známém jako „hřbitov lodí“. V oblasti mysu Guardafui tu vystupují do moře dva výběžky, podobné si jak vejce vejci, ale teprve za tím druhým se moře stáčí do úžiny mezi Asií a Afrikou. Kapitánovi

Pískem zavalený vrak Mekongu začal vydávat svoje tajemství

čan Robert Stenuit. Spolu s ním, s kamerou a kyslíkovými bombami, šel pod vodu i filmař Karel Prokop.

Dneska má v rukou hotový devadesátiminutový film „Honba za utopenými bohy“. Dokument o objevování, ja-

vovat značně dlouhý, ale nutný rituál příprav.

Bod první: peníze. V praxi to znamená získat sponzora se smyslem pro hru, která je většinou nad finanční síly oficiálních archeologických pracovišť.

přesně vědět, kde loď leží, co s největší pravděpodobností ukrývá a jak se k jejímu obsahu dostat. I když kromě lidí, kteří prvoplánově jdou po zlatě a mincích, pracuje mezi hledači řada archeologických fandů, nikdo z nich nepůjde pod vodu pro sto let starý hrneček. Jakkoliv právě on vypadá mezi vylovenými věcmi dojemně lidsky. Cenu má jen to, co se beze všech pochybností dá zpeněžit.

Robert Stenuit, muž s tváří intelektuála, fascinovaný osudem Mekongu, vloni na podzim vypravil loď Scorpio, na jejíž palubu se dostal i Karel Prokop se svým filmařským rancem. „Jela s námi švédská posádka, pro kterou je moře běžná práce. Byl tam kuchař, který pekl chleba a zásadně se nepotápěl. Ale na Scorpio jsme šli jako chlapi, kteří si ještě čtyři roky před koncem dvacátého století chtěli dopřát nějaké autentické dobrodružství.“

Mekong

Mys Guardafui má na svědomí slušnou řádku katastrof. Ačkoliv ztroskotání díky vývoji navigační techniky podstatně řidnou, našla tu posádka Scorpio i pouhých dvacet let starý vrak sovětské lodi. Mekong měl podle počtů ležet míli od břehu. „Když jsme sestoupili na dno, připadali jsme si jak v přízračném městě. Hejna ryb plula mezi troskami, od písku se odlepovali obrovití rejnoci, v přítmí zviřeného bahna bylo vidět jen na pár metrů.“

Stenuit měl v rukou přesný náčrt technických detailů hledaného parníku: tvaru příďe a kormidla. Výběr z desítek potopených lodí tedy vylučovací metodou zúžil na dvě, plánu nejpodobnější. Přesto trvalo plné tři týdny, než měl jasno. Za dlouhé roky podmořského mlčení takřka zmizely další osobitosti - sextanty, hodiny, přístroje, ale nakonec právě podobná maličkost mu řekla: toto je Mekong. Jednoho dne vylovil střepy porcelánových misek a ve zbytcích šedozeleného dekoru objevil znak, který dozajista patřil hledané lodi.

Zbývala maličkost: srovnat plán lo-

di a vraku a s co největší přesností určit, kde leží nákladový prostor. Rukama, s pomocí zařízení na odsávání písku a v poslední fázi i dynamitu (sehnat ho ve válečím Somálsku byla sama o sobě lahůdka) uvolňovali potápěči z trosk a nánosů jeden objekt za druhým. K cestě vzhůru na hladinu sochám, velkým od několika desítek centimetrů do zhruba půldruhé metru a vážícím od třiceti do pěti set kilogramů, pomohly balony, oschlá božstva se pak účastnila oslavného palubního mejdanu.

S nožem za krkem

Akce se tedy zdařila, přesto potápění u mysu Guardafui těžko označit za selanku. Vlny, kterým se na trase od Antarktidy nestaví do cesty žádná překážka, tu s hukotem narážejí na břeh,

Asijští bohové dostali novou šanci dokončit starou cestu

Mekongu se přihodilo totéž co řadě jeho kolegů před ním a po něm: spletl si první výběžek s druhým, zahnul doleva, najel na břeh a stometrový parník šel ke dnu. Z lodi, která zůstala v poměrně mělkých vodách lehce přístupná, zmizelo během času všechno, co se zdálo být zpeněžitelné. Sochy, jejichž hodnotu by docenil jen znalec, nikoliv lupič, na dně zůstaly.

Až téměř o sto dvacet let později k nim sestoupil jeden z nejzkušenějších a nejspěšnějších profesionálních hledačů podmořských pokladů, Belgi-

kých není moc. Jeho premiéru chystá francouzská televize na přelom léta a podzimu.

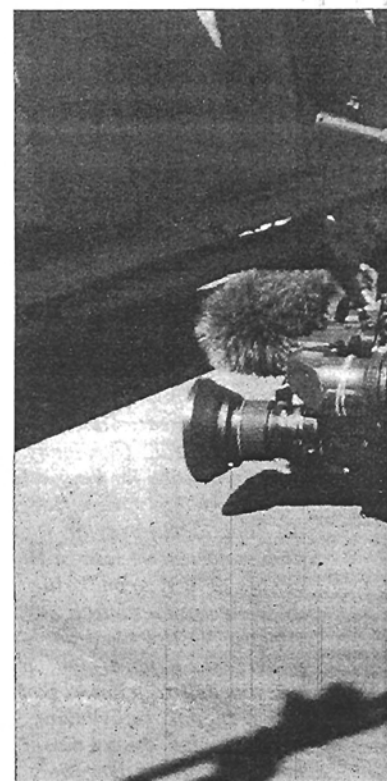
Sen čtenářů verneovek

Na mořských dnech leží zhruba tisíc lodí, o nichž se zachovaly zprávy. Některé z vraků zůstávají dnešní technice nedostupné, Mekong k nim našťástí nepatří. Ztroskotal na mělčině, v hloubce asi pěti metrů, které potápěč zvládne s běžným vybavením.

Ale i tak musel Robert Stenuit dřív, než vyjel k somálským břehům, absol-

Stenuita podpořili pensylvánští milionáři, otec a syn Edwardovi, kteří dolary vydělali na zpracování odpadků a uvolili se část z nich vložit do akce Mekong. „Rád se bavím něčím, co je navíc prospěšné,“ oznámil sedmdesátiletý magnát, a obhájil tak užitečnost bohatých.

Bod druhý: informace. Najít poklad předpokládá nejdřív probrat archivy námořních úřadů, pojišťoven, muzeí, knihoven a novin. Hodiny, týdny, leckdy měsíce listovat ve starých dokumentech, ověřovat, vážit. Je třeba

Kulomet nepatří k běžné výbavě filmaře, ale